

Minorități în Olanda

FRED GRÜNFELD

Numele statului: Koninkrijk der Nederlanden.

Statutul constituțional: democrație parlamentară, monarhic constituțională.

Organizații internaționale în care este membră: ONU, Comunitatea Europeană, Consiliul Europei, CSCE.

Alianțe politice/militare: NATO.

Populația: 15.036.000

Minorități: frizii, „noi minorități” formate din surinamezi, antilezi, indonezieni (inclusiv molukani), marocani, turci, greci, spanioli, portughezi, iugoslavi.

Limba: olandeză.

Religia: catolică (o treime), biserici protestante (o treime), altele sau fără afiliere religioasă (o treime).

Populația Olandei este formată dintr-o mulțime de grupuri minoritare. În comparație cu alte societăți pluraliste, este de remarcat faptul că aceste minorități nu sînt de origine etnică sau națională, cu singura excepție a frizilor din nord. Legitimitatea autorității centrale nu a fost pusă niciodată sub semnul întrebării de diferitele grupuri etnice, religioase, regionale sau culturale ale țării.

Fundalul istoric

La origine, minoritățile s-au bazat pe denomițiile religioase. O latură etnică a pătruns în societatea olandeză destul de recent odată cu sosirea muncitorilor străini din fostele colonii olandeze, descriși deseori prin termenul de „minorități noi”.

Aceștia din urmă au venit în Olanda în cursul ultimilor douăzeci de ani în căutare de muncă, la început cu intenția de a rămîne doar pentru o perioadă

scurtă. Primul astfel de grup aparținând noilor minorități a venit din bazinul mediteranean (în principal din Spania, Portugalia, Turcia și Maroc) și nu avea cetățenia olandeză. Al doilea val a sosit în jurul anilor '70 din fostele colonii olandeze din America Latină și Centrală (din Surinam și din Indiile Olandeze de Vest); acestea aveau cetățenia olandeză. Împreună, membrii grupurilor aparținând „noilor minorități” formează astăzi peste 6,5% din populația Olandei.

„Vechile minorități” pot fi împărțite, în mare, în catolici (38%), localizați în principal în provinciile din sudul Olandei și protestanți (31%), împărțiți în membrii bisericilor calviniste și alte denominații protestante mai liberale. Deși distincțiile de acest fel provin din apartenența la diferite grupuri religioase, implicațiile acestei apartenențe s-au extins mult dincolo de problemele legate de biserică și au jucat astfel un rol important în politica și în societatea olandeză în general.

Ca rezultat al coexistenței pașnice a grupurilor minoritare, Olanda a dobândit reputația de a fi o societate relativ tolerantă. Din cauza acestei tradiții, alte grupuri, cum ar fi hughenotii și evreii, au ales la rîndul lor să se stabilească aici. După o perioadă inițială, libertatea religioasă și drepturile egale le-au fost acordate și acestora.

A fost această reputație de toleranță o expresie a solidarității cu alte minorități, sau a fost doar reflectarea unei atitudini de indiferență? Nu trebuie uitat că doar aproape 20% din populația evreiască din Olanda antebelică a supraviețuit celui de-al doilea război mondial. În nici o altă țară occidentală ocupată de germani pierderile de vieți în rîndul evreilor nu au fost atît de mari precum cele din Olanda¹. Analizarea cauzelor acestei tragedii se află dincolo de scopul acestui raport, dar — cu siguranță, în cazul din acest exemplu — există o urmă de îndoială asupra măsurii în care coexistența pașnică din societățile pluraliste rezistă la testul situațiilor limită atunci cînd o societate este ocupată sau amenințată.

„Vechile” grupuri minoritare și politica de compromis

Timp de decenii — pînă la mijlocul anilor '60 — viața politică, socială și culturală din Olanda a fost descrisă de termenul „pilonizare” (*verzuiling*). (Un alt termen pentru o astfel de segregare denominațională este „columnizare”.) Un „pilon” constă dintr-un conglomerat de populație aparținînd tuturor păturilor sociale, care sînt unite printr-un complex de organizații și instituții sociale înrădăcinate în aceeași religie sau ideologie. Întrebarea cheie este cît de unite erau aceste grupuri de populație și în ce fel s-a ajuns la forma de unitate politică națională prin care a putut fi atins consensul.

Principalii trei „piloni” erau cel catolic, cel protestant și cel socialist: fiecare dintre aceștia reuneau partide politice, sindicate, ziare și organizații de radio și televiziune. Catolicii și protestanții conduceau de asemenea majoritatea

școlilor din Olanda, care sînt subvenționate în totalitate de guvern. Liberalii și conservatorii nu și-au construit niciodată proprii lor „piloni”, deși au avut legături strînse cu organizațiile salariaților și, într-o măsură mai slabă, cu ziarele și companiile de radio și televiziune².

O mai bună înțelegere a solidarității interrelațiilor din cadrul unui „pilon”, odată cu cea a diviziunilor dintre „piloni”, poate fi obținută referindu-ne la cîteva rezultate ale unei cercetări desfășurate în 1964:

a) Catolicii: 81% dintre membrii sindicatului NKV, 76% dintre ascultătorii postului de radio KRO și 72% dintre cititorii ziarului *Volkskrant/Tijd* au votat pentru KVP (Partidul Popular Catolic);

b) Protestanții: 68% dintre membrii sindicatului CNV, 72% dintre ascultătorii postului de radio NCRV și 95% dintre cititorii ziarului *Trouw* au votat pentru ARP (Partidul Anti-Revoluționar) sau CHU (Partidul Creștin Istoric),

c) Socialiștii: 78% dintre membrii sindicatului NVV, 76% dintre ascultătorii postului de radio VARA și 68% dintre cititorii ziarului *VrijeVolk/Parool* au votat pentru pV/dA (Partidul Social-Democrat).

După al doilea război mondial socialiștii nu au urmărit formarea propriului lor „pilon”, ci au sperat să realizeze o breșă prin atragerea membrilor diferitelor denominații religioase. Totuși, în mare măsură aceste eforturi au eșuat din cauza faptului că grupările confesionale tradiționale au opus o rezistență încăpățînată; de pildă, în 1954 episcopii catolici au ordonat membrilor bisericii catolice să nu se alătore NVV-ului și să nu asculte postul de radio VARA sau să citească ziarul socialist.

În consecință, solidaritatea din interiorul „pilonilor” a rămas puternică, iar contactele între diferitele grupuri au fost minime – în mod sigur la nivelul membrilor obișnuiți, deși în rîndul elitei existau mai multe contacte între membrii diferiților „piloni”. Existau, de exemplu, un anumit număr de organizații „umbrelă” (de pildă, în domeniul economic) în care erau reprezentați toți „pilonii”. Acestea au jucat un important rol consultativ pentru guvern, iar astfel de structuri erau necesare pentru a contracara tendințele centrifuge ale „pilonizării”.

Nici unul dintre partidele politice ale vreunui „pilon” nu a obținut majoritatea voturilor în alegeri, diferite partide politice fiind din acest motiv obligate să coopereze în guverne de coaliție. Rolul liderilor politici a trebuit cu necesitate să fie îndreptat către o politică de compromis. În acest fel ei puteau să își mențină pozițiile de putere în interiorul propriilor lor grupuri și să țină grupurile separate ca să evite conflictele dintre ele. Cu alte cuvinte, opțiunile politice dinamice trebuiau să facă loc distribuției proporționale a puterii și resurselor pentru ca „fiecare să poată fi stăpîn în propria lui casă cît timp casa este plătită din punga publică”.

Este posibil să identificăm câteva caracteristici ale acestei politici a compromisului:

a) era o politică pragmatică, întreprinzătoare, orientată spre rezultate concrete;

b) în acceptarea sau tolerarea pragmatică a celorlalți „piloni” s-a ajuns la un fel de „acceptare a dezacordului”: majoritatea a ținut cont de sentimentele diferitelor minorități și nu a adoptat o politică prin care ar fi putut contrazice principalele convingeri ideologice ale acestor minorități, deciziile sensibile fiind luate numai după consultări cu aceste minorități;

c) întâlniri cheie între liderii „pilonilor” au avut loc de fiecare dată când intervenea o criză;

d) a existat o distribuire „dreaptă” a puterii și a banilor;

e) s-a dezvoltat o tendință spre depolitizare, prezentând problemele politice sensibile ca fiind mai curînd complicații tehnice;

f) a apărut de asemenea o tendință de păstrare a secretului, pentru ca elita să poată căuta și găsi compromisurile acceptabile fără să fie deranjată de intervenția populară;

g) guvernul a ajuns să fie perceput ca fiind neutru, deși investit în același timp cu o mare autoritate;

Pentru această formă de politică a avut o importanță centrală faptul că alegătorii au avut încredere și și-au stimat liderii, fiind de acord cu această politică de compromis pentru a rezolva problemele într-un mod armonios. Totuși, această atitudine a luat sfîrșit, din mai multe motive, la mijlocul anilor '60.

Democratizare și politizare

În politica internațională au avut loc o serie de evoluții care au avut un puternic impact asupra vieții politice din Olanda. După diminuarea intensității războiului rece, sistemul mondial bipolar a fost înlocuit de un sistem policentral, în timp ce percepția olandeză a celui mai puternic aliat al ei, Statele Unite, s-a schimbat ca rezultat al ultimelor acțiuni externe (Vietnam) și interne (Watergate).

O conștiință crescîndă a dihotomiei Nord-Sud, însoțită în anumite sectoare de populație de admirația față de eroii revoluționari ai Lumii a Treia și de idealurile lor au avut ca rezultat lărgirea înțelegerii oarecum înguste a rolului țării în politica internațională. Acești factori nu au avut ca rezultat doar discutarea mai deschisă a politicii internaționale olandeze, dar a dat de asemenea naștere unor vederi conflictuale asupra problemelor de politică internă.

Creșterea economică puternică din anii '50 și '60 au creat noi tensiuni sociale, pe măsură ce un număr din tot mai mare de oameni a devenit mai afectat de inegalitățile sociale decît de creșterea economică absolută. Vechile legături sociale au slăbit și mulți tineri și-au creat propria subcultură. Aceste evoluții au

condus la cereri pentru o mai mare participare și democratizare în numeroase domenii – exprimate prin, de exemplu, revoltele studentești din și de după 1968. Rezultatul a fost o contestare a autorității și un declin al respectului pentru liderii politici.

Aceasta a dus de asemenea la o polarizare în și între partidele politice și la crearea unor grupuri sociale centrate pe o singură temă. Această emancipare a intereselor sectoriale a cauzat în schimb declinul loialității în interiorul „pilonilor”, iar partidele confesionale au început să-și piardă sprijinul în alegeri. Punând accentul în alegeri pe diferențele ideologice, liderii politici au ajuns să formeze din ce în ce mai greu cabinete de coaliție, deși sistemul electoral făcea inevitabile astfel de coaliții.

Nu a mai fost posibil nici să se organizeze întâlniri secrete la nivel înalt, deoarece membrii de rând doreau să aibă un cuvânt de spus în procesul luării deciziilor. Libertatea de acțiune a liderilor politici s-a diminuat puternic în cursul anilor '70, membrii de rând ai partidelor politice câștigând mai multă putere și cerând să fie consultați în toate dezbaterele importante pentru luarea deciziilor, inclusiv în stabilirea componenței guvernului.

Mai mult, guvernele recente nu au avut decât o mică majoritate în parlament, iar baza lor a devenit și mai instabilă deoarece, chiar și în partidele politice care sprijineau guvernul, acei membri care aveau opinii contrare au devenit mult mai agresivi. Activitatea politică a devenit mai interesantă: au avut loc conflicte între guvern și parlament asupra multor subiecte cum ar fi avortul, politicile socio-economice, embargoul asupra Africii de Sud, problema rachetelor de croazieră etc.

Într-o măsură din ce în ce mai mare, conflictele, atât cele asupra problemelor de politică internă cât și a celor de politică externă, au putut fi caracterizate drept conflicte între stînga și dreapta spectrului politic. Această tendință a fost reîntărită din cauza pierderii puterii de către „pilonii” catolic și protestant, care în realitate au dispărut ca entități separate.

Cel al catolicilor – cea mai mare minoritate din Olanda, cu o poziție centrală în sistemul politic olandez, care a înfăptuit într-o oarecare măsură emanciparea lor – a fost primul care s-a prăbușit. Mulți dintre cei din tînăra generație, în special dintre catolici, s-au rupt de comunitatea lor religioasă. Partidul politic catolic (KVP) și-a micșorat în anii '70 numărul de membri pînă la jumătate din cel al anilor '50. În 1980 el s-a unit cu două alte partide confesionale (CHU și ARP) pentru a forma Apelul Democratic Creștin (CDA); sindicatul catolic s-a contopit cu sindicatul socialist pentru a forma în cele din urmă Federația Sindicală Olandeză (FNV).

Dintre ziarele catolice, unul și-a încetat apariția, iar celălalt a devenit un important ziar de stînga. În parte ca rezultat al acestui lucru, noul partid

confesional și-a pierdut electoratul de stînga și a devenit din ce în ce mai mult un partid conservator. La alegerile municipale din 1984 el și-a pierdut poziția majoritară în sudul predominant catolic, iar în unele orașe din sud Partidul Social Democrat (Pv/dA) a devenit pentru prima oară partidul majoritar.

Mai tîrziu CDA s-a stabilizat și și-a recăpătat puterea, devenind din nou partidul majoritar. El și-a menținut de asemenea poziția majoritară în toate cabinetele olandeze de coaliție, iar influența sa politică nu s-a diminuat. Dimpotrivă, celelalte partide politice – liberalii și socialiștii – își adaptează în prezent vederile politice după acest partid confesional, deplasîndu-se astfel către centrul spectrului politic. Această evoluție a cauzat o puternică scădere a electoratului lor tradițional, în special al celui al Partidului Social-Democrat care este văzut ca intrînd în anii '90 fără nici o bază ideologică. Această „depilonizare” a avut pe termen lung un impact enorm asupra Partidului Socialist care a sîrșit prin pierderea electoratului său tradițional.

Olanda rămîne totuși o țară a minorităților; iar cei aflați la putere continuă să trateze cu același respect sentimentele și convingerile celorlalte minorități, încercînd să nu le ofenseze sensibilitatea. Dacă procedează totuși altfel, după cum s-a întîmplat în cazul desfășurării rachetelor de croazieră, o fac fără convingere: unii susținători ai deciziei finale au deplîns faptul că această hotărîre a trebuit să fie luată pe baza unei majorități restrînse.

Frizii

Frizii sunt singura minoritate lingvistică indigenă din Olanda. Ei se află în principal în provincia Friesland din nord-vestul Olandei, care cuprinde și cîteva insule. Din cei 550.000 de locuitori, aproape 400.000 sunt frizi și există probabil alți aproape 300.000 care locuiesc în afara provinciei. Mulți locuitori ai orașelor vorbesc „friza citadină”, un dialect frizo-olandez datînd din secolul al XVII-lea. Atît limba cît și cultura friză au fost revigorate și nutrite de mișcarea frizilor, care a cunoscut apogeul la începutul secolului al XX-lea.

Friesland este unică între cele unsprezece provincii olandeze prin faptul că locuitorii au dreptul să vorbească și să scrie în limba lor maternă, considerată a doua limbă oficială alături de limba olandeză. Friza a fost de asemenea recunoscută din 1955 ca limbă de predare, iar din 1975 guvernul olandez a acceptat propunerea ca ea să fie folosită în școlile primare și să constituie un obiect de studiu obligatoriu. Limba este studiată de asemenea și în colegii și universități din alte regiuni ale Olandei.

Frizii au un puternic atașament față de casa regală de Orania, și din acest motiv nu au organizat niciodată o mișcare separatistă, ci au rămas loiali Regatului Olandez. Autonomia lor culturală a fost salvagardată. Frizii au propriul lor partid politic prin care să își apere interesele, care a cîștigat totuși numai 6,09% din voturile frizilor în alegerile pentru Consiliul Provincial Frizan din 1991. Țelul

principal al acestui partid a fost păstrarea autonomiei culturale și nu a dovedit nici o altă ambiție politică care să depășească acest scop.

Noile minorități

În martie 1991 existau în Olanda 703.597 de străini înregistrați (4,68% din totalul populației). Cea mai importantă creștere a numărului lor a avut loc după 1960; această evoluție a fost rezultatul sosirii muncitorilor străini – în special turci și marocani – împreună cu familiile lor. Imigrarea muncitorilor străini a încetat acum, dar aparținătorii celor aflați deja în țară au încă permisiunea de a se muta în Olanda. Într-adevăr, în condițiile declinului economic actual, stabilirea în Olanda este permisă numai în scopul reunificării familiilor.

Rata medie a fertilității femeilor non-olandeze este de peste două ori mai mare decât rata fertilității femeilor olandeze: o medie de 5,1 copii pentru marocani, 3,2 pentru turci și 1,5 pentru olandezi. Mai mult, ca rezultat al structurii de vârstă relativ tânără a grupului, rata mortalității rezidenților de altă naționalitate este uneori de trei ori mai mică decât cea a olandezilor. La începutul lui 1984, aproape 60% dintre străini trăiau în Olanda de mai mult de cinci ani. Acești rezidenți de altă naționalitate au avut pentru prima oară dreptul să participe la alegerile municipale în 1986, atât ca alegători cât și în postura de candidați.

Spre deosebire de acest grup, aproximativ 280.000 de persoane din Surinam și din alți caraibieni (1,86% din populație) locuiesc în Olanda, ridicând astfel procentul noilor minorități la 6,54%. Până la obținerea independenței de către Surinam în 1975, surinamezii erau cetățeni olandezi și puteau să se deplaseze liberi dintr-o regiune în cealaltă. Acei surinamezi care locuiau în Olanda în momentul obținerii independenței au rămas cetățeni olandezi. În practică această distincție nu a fost atât de rigidă precum pare, iar cetățenii surinamezi au putut în continuare să intre în Olanda, deși cu unele restricții, în timp ce reunificarea familiei și strămutarea sunt relativ ușoare.

Este de așteptat o creștere a numărului de oameni aparținând acestor grupuri în viitor. De exemplu, în 1951, când au sosit în Olanda, sud-molukanii numărau 13.000 de persoane, acest număr crescând în 1981 la 40.000 de persoane. Mai mult, ei tind să se concentreze în anumite zone, cum este Amsterdamul, unde, în 1991, 9,7% din totalul populației era formată din surinamezi și caraibieni, iar 8,7% avea o ascendență turcă sau mediteraneană, aceste grupuri constituind 38,13% din populația în vârstă de până la 17 ani a Amsterdamului.

Când au sosit primii muncitori străini, se credea că ei vor rămîne o perioadă scurtă. Cu toate acestea, la începutul anilor '80 a devenit clar că nu acesta era cazul. Natura permanentă a stabilirii acestora a transformat Olanda într-o societate multiculturală.

Ca răspuns, guvernul olandez a stabilit următoarea politică: scopul oficial este de a-i integra pe străini în societatea olandeză simultan cu asigurarea

posibilității de a-și păstra identitatea. În același timp a fost recunoscut faptul că asemănările dintre grupurile minoritare erau mai mari decât diferențele dintre ele. Aceste asemănări au fost identificate ca fiind de structură, fiind cauzate de poziția lor în societatea olandeză. Nivelul lor educațional este scăzut, asigurarea cu locuințe este precară, iar rata șomajului în rândul lor este cel puțin de două ori mai mare decât cea a altor locuitori ai Olandei.

La mijlocul anului 1987, rata șomajului pentru diferitele grupuri era următoarea: olandezi 13%, surinamezi 27%, antilezi 23%, turci 44%, marocani 42%. Mai mult, în comparație cu situația din 1983, poziția noilor minorități s-a înrăutățit. Folosind 100 ca indice pentru 1983, rata șomajului pentru olandezi a scăzut la 88 în timp ce pentru celelalte grupuri ea a crescut: la antilezi la 138, la surinamezi la 137, la turci la 114, iar la marocani la 126.

În ciuda obiectivului declarat al politicii de ajutorare a minorităților, realitatea este că poziția lor se înrăutățește, după cum demonstrează rata șomajului în Amsterdam, unde este evident că minoritarii de vârste cuprinse între 18 și 64 de ani sînt afectați de șomaj mult mai puternic decât olandezii.

Reorganizarea industriei olandeze în anii '80 a cauzat în principal pierderea slujbelor celor care aveau un nivel educațional scăzut. Aproximativ 75% dintre membrii noilor minorități au absolvit numai școala primară, în timp ce acest lucru este adevărat pentru numai 14% din populația olandeză de sex masculin. Există o nevoie urgentă pentru un efort de mobilizare în vederea școlarizării și calificării pentru a depăși problemele alarmante ale noilor minorități.

Amsterdam - populația și rata șomajului

	Populația totală	0-17 ani	18-64 ani	% din tot. șomerilor
Surinamezi	8,3 %	15,14 %	7,14 %	10,57 %
Antilezi	1,4 %	2,36 %	1,32 %	2,59 %
Turci	3,5 %	7,31 %	2,90 %	4,84 %
Marocani	5,2 %	13,32 %	3,79 %	5,84 %
Alți străini	7,7 %	8,56 %	8,33 %	7,63 %
<u>Olandezi</u>	<u>74,0 %</u>	<u>53,40 %</u>	<u>76,23 %</u>	<u>68,47 %</u>
Total	702.731	117.008	474.311	65.309

Cifre din ianuarie 1990, cifra populației totale din 1991.

Cîteva concluzii

Cercetări cuprinzătoare au arătat că discriminare rasială sistematică nu există și nu a existat niciodată în Olanda, deși a fost identificată o creștere a

numărului incidentelor rasiale. Nu mai puțin însă, există un larg consens în societatea olandeză asupra faptului că discriminarea este cu totul inacceptabilă.

O explicație posibilă a acestui consens poate fi cultura politică a societății olandeze. Din cauza vechii despărțiri în „piloni”, în care suveranitatea internă a fiecărei părți a societății era acceptată („stăpîni în propria casă”), noilor minorități nu le-a fost impusă cu forța asimilarea. Nu a fost socotit necesar ca ele să-și abandoneze identitatea pentru a se integra în societatea olandeză, o societate în care sentimentele naționale puternice au fost absente.

Totuși, în condițiile unei economii în declin, competiția dintre oameni este mai ascutită și mai directă. Această competiție poate să dea naștere unor prejudecii, care, cu toate acestea, nu determină întotdeauna comportamente discriminatorii. Există o conștiință a existenței acestor probleme în societatea olandeză, ceea ce este deja un pas către depășirea lor. De aceea putem spera că și în viitor conviețuirea olandezilor cu aceste noi minorități va fi încununată de succes. □

Traducere de Silviu-Ioan Balla

Note

1) În 1940 existau 128.000 de evrei olandezi; 107.000 dintre aceștia au fost deportați în lagărele de concentrare, dintre care au supraviețuit 5200. Dispariția a 101.800 de evrei – aproximativ 80% din comunitatea evreiască din Olanda antebelică – trebuie comparată cu dispariția a 28% dintre evreii din Belgia, 15% în Luxemburg, 19% în Franța, 74% în însăși Germania, 1% în Danemarca și aproape 15% în Italia. (În unele țări numărul vieților omenești pierdute diferă în funcție de numărul evreilor care locuiau în aceste țări înainte de război).

2) Timpul de emisie la radio și la televiziune este distribuit în Olanda în funcție de numărul de aderenți ai fiecărei companii de radio sau televiziune și este plătit de guvern.

(Minorities and Autonomy in Western Europe, A Minority Rights Group Report, London, 1991)